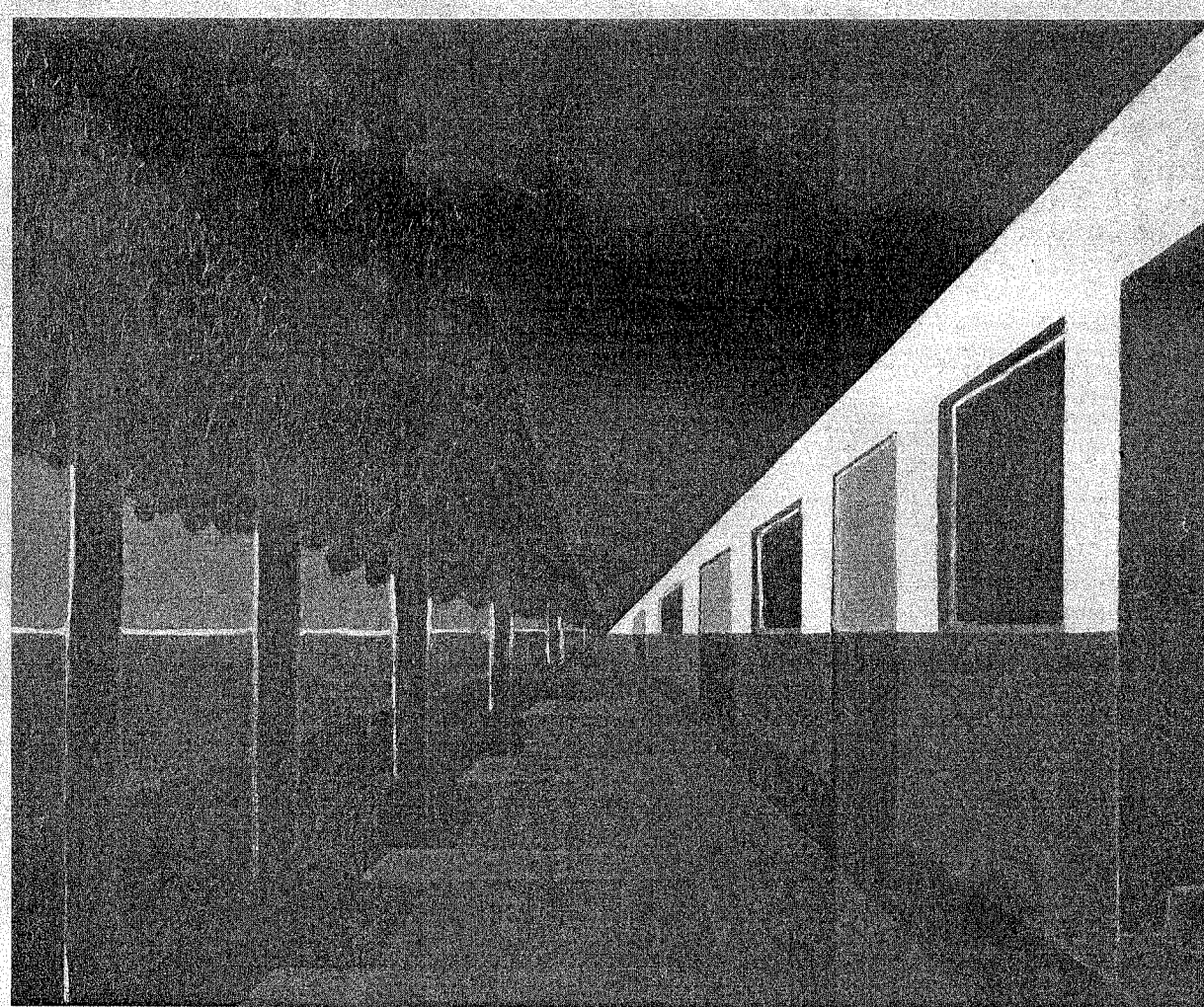

Ennyire könnyű lenne jó krimit írni? Kitalálunk egy megfelelő nyomozót, berendezünk egy belakható környezetet, beledobálunk néhány izgalmas bűnesetet, elrejtünk néhány olyan kulturális utalást, amely elszórakoztatja azokat az olvasókat, akik szégyellnék, hogy „csak” krimi olvasnak, és már készen is vagyunk. Hász Róbert mindkét detektívregénye, a 2018-ban megjelent *Fábián Marcell pándetektív tizenhárom napja*, és a mostani, a folytatásként érkezett második is olyan magától értetődően jó könyv, hogy azt az illúziót kelti: ez tényleg ennyire egyszerű. Pedig dehogy az, és volt már rá példa az irodalom történetében, hogy egy regényíró úgy döntött, simán, mondhatnám, ujjgyakorlatként megír egy krimi, a vállalkozása pedig azért lett kudarcos, mert nem rendelte alá magát a műfaj szabályainak (vagy nem is ismerte azokat elég jól). Addig-addig írta a detektívregényét, míg „rendes” dzsentíreregényé változott: ez volt Móricz esete a *Forró mezőkkel*. Folytatása annak ellenére sem született, hogy például, Németh László kijelentette, Móricz írta meg a legjobb magyar detektívregényt – állítását azért némileg gyöngítette, hogy utána hozzátette, „ezt aztán az anyag kellő ismerete nélkül is állíthatom”. Messzire vezetne, és nem is tartozik most ide, hogy a *Forró mezők* mi minden miatt lett krimiként kudarcos – mindenesetre Móricz mintha nem fogadta volna el, hogy egy krimiben nyomozni kell, és csak *emellett* lehet rendről, bűnről, házasságról vagy akár a mindent belepórról mesélni.

Hász Róbertnek az első Fábián Marcell-krimi volt a hetedik regénye: sokan mégis elsőkönyvesnek vélték a megjelenéskor, és ez jól mutatja az úgynevezett magasirodalom és a detektívregények „terjedési sebessége” közti különbséget. Bár tájékozatlanságra utalhat, hogy az olvasók egy része nem tud Hász korábbi műveiről, például azokról a történelmi regényeiről, amelyek megírásának tapasztalata nyilvánvalóan ott van a detektívregényei mögött is, mégis a könyvek dicséretéért is felfogható, hogy nem érződik rajtuk, valaki „leereszkedve”, máshonnan érkezve, a műfajt lekezelve írta meg ezeket a könyveket. És az első regény úgy érte meg a második kiadást, hogy nem volt a krimiknél annyira megszokott marketingeszközökkel, vérrel beborított borítóval, hangzatos szlogenekkel, bombasztikus címmel, óriásplakátokkal megtámogatva. El tudtam volna képzelni ugyan nagyobb hír-

Gesztelyi Nagy Zsuzsa munkája (részlet)

Ketten egy új könyvről

■ Hász Róbert: *Fábián Marcell és a táncoló halál*. Kortárs Kiadó, Budapest, 2019, 331 oldal, 3500 Ft

SZILÁGYI ZSÓFIA:

Krimi a bácskai porban

verést is, annak viszont örülök, hogy ezekre a detektívregényekre nem került rá a „miért nincsen magyar krimi”, „ha van is magyar krimi, az miért történelmi” kérdések körül folytatott, egyre értelmetlenebb viták terhe. Kondor Vilmos, Baráth Katalin, Molnár T. Eszter, Mészöly Ágnes, Cserhádi Éva (és a sort még folytatni lehet, ha nem is nagyon hosszan) már megmutatta, a magyar krimi létezik. Persze, jobb és

rosszabb művekkel, de ez melyik műfajban van másképp?

Hász Róbert detektívregényei a XX. század elején játszódnak, az első 1902 telén, a mostani 1903 nyarán, Zomborban – nem vagyunk messze a Baráth-krimik helyszínétől, Ókanizsától. És ugyanabban az időben járunk, amelyben Kosztolányi sárszegi regényei is játszódnak – amikor ebben a krimiben egyes szereplők az éjszakai égboltot lát-

csóvel kémlelik, azonnal eszünkbe juthat, ahogy Novák Antal tanár úr a lányának mutogatja az égen Berenice haját. Vannak a könyvben ennél sokkal egyértelműbb irodalmi utalások is, hiszen fontos szereplőként jelenik meg (miként már az első könyvben is) a főügyész, Gozdsu Elek, sőt, ezúttal Fábián Marcell és felesége, Amália meglátogatja az idős Jókait Abbáziában, a detektív felesége pedig a Fiumében élő Ká-

nya Emíliaval áll levelezésben, majdnála is nyaralnak egy ideig. Nem minden úgy van velük és körülöt-tük, persze, ahogy azt irodalomtörténeti ismereteinkből összerakhatjuk, de elhihető, hogy akár így is lehetett volna – és hátha most néhányan újraolvassák azt *A jövő század regényét*, ami még a keveset olvasó detektív urat is leköti, vagy Gozdsu Anna-leveleit, esetleg *Köd* című regényét (mindkettőhöz vezet út Hász Róbert regényéből). Kánya Emília-nak Amália mesél a bácskai életéről, nekünk meg ez a két regény – a bácskai por tehát, amelyről Kosztolányi már 1910-ben azt írta, regénybe kíváncsodik, egyre több műbe íródik bele: „Amália rendszeresen beszámolt neki a poros és sáros bácskai világról, mely rajzolatokat Emília állítólag őszinte érdeklődéssel fogadott, némelyiket még fel is olvasta a társasági összejövetelein, mert, mint válaszolta egyik levelében, a bácskai élet a pesti közönség számára ismeretlen terület, fehér folt a térképen, amolyan terra incognita, mint Afrika volt hajdanán az európai ember számára.”

Míg Móricz *Forró mezőjében* a mindent belepórról, képletesen szólva, beeszi magát a nyomozásra vállalkozók agyába is, ott a hősök azt gondolják, ebben a „dunsztban” lehetetlen rejtélyeket megoldani, ezért inkább eltusolni igyekeznek a történetet, és tikkadtn söröznek az árnyékban, addig itt a nyomozást sem a nyári hőség, sem a bácskai por nem hátráltatja. Ebben a krimiben már olajozottan működik az első részben még csikorgó gépezet: összcsecsiszolódtott Fábián Marcell, Milorád és Winter úr, akik együtt igyekeznek fenntartani a rendet. Ebben az értelemben ennek a második résznek mintha kisebb lenne a tétje, annyiban legalábbis, hogy kevesebbet mond arról, hogyan is létezik békés együttélés, egymás kölcsönös tisztelete egy soknemzetiségű közegben: itt ez már magától értetődő. Cserébe viszont sokkal több, egyszerre játékos és komoly kérdést tesz fel arról, miként írható meg egy regénybe kíváncsító történet: az öreg Jókai meg is mutatja Fábián Marcellnek azt a vázlatot, amit az újságcikkek és Amália beszámolója alapján az előző nyomozásról tervezett regényéhez készített. Vannak történetek, amelyek egy író nem hagy-nak nyugodni, mondja – nagyon bí-zom benne, hogy van még néhány olyan esete Fábián Marcellnek is, amelyek addig nyugtalanítják majd Hász Róbertet, hogy megírja őket.

Remek regényt írt Hász Róbert 2017-ben; a XX. század elején, Zomborban játszódó krimi rendkívül olvasmányos és érdekes, finoman megírt munka, nagy öröm volt. Írtam is róla ezeken a hasábkokon (ÉS, 2018/12., 2018. márc. 23.) – de most nem veszem elő, hadd legyek kicsit hasonló helyzetben, mint a szerző.

Megjelent ugyanis tavaly év végén a regény folytatása: az is bátran olvashatja, aki az előző részt nem olvasta – de vajon a kritikus megismételheti azt, amit két éve írt az akkori műről? Ha az író kénytelen óvatoskodni, újra bemutatni azokat a szereplőket, akiket az előző regényből már jól ismer az, aki azt olvasta (de teljesen ismeretlenek az új olvasó számára), s ugyanezt végig kell játszania a helyszínnel, újra meg kell teremtenie a hangnemet, bevezetni az elbeszélés módjába – vajon ugyanígy kellene-e eljárnia a kritikusnak, amikor csak a folytatásról szeretne szólni?

Szerencsére azért könnyű a dolgunk. Hász új regénye nagyon ügyesen, csöppet sem zavaróan oldja meg a folytatás fent jelzett gondjait, talán még némi reklámot is csinál a korábbi kötetnek. Azoknak a szereplőknek, akik már a korábbi műben is benne voltak, csak gazdagodnak, összetettebbé válnak a jellemvonásaik, de nem kell semmit ismételni, a kisvárosban hamar kiismeri magát az is, aki először csöppen bele, és nem unja az sem, akit az elbeszélő másodszor kalauzol végig. Az új bűnügy(ek) csöppet sem hasonlítanak az előző(ek)re.

A kritikus viszont kénytelen volna újra leírni ugyanazt, amit két éve: rendkívül élvezetes, sokrétű, nagy hozzáértéssel és mesterségbeli tu-

KÁLMÁN C. GYÖRGY:

Másodszorra is

dással megírt könyv Fábian Marcell pandúr-detektív újabb története.

A könyv egyszerre legalább háromféle olvasási módot és tempót diktál az olvasónak. Egyrészt nagyon jó belemerülni a (múlt) századfordulós bácskai idillbe; lassan izlelgetni a kisvárosi életmód régi jellegzetességeit, ahogyan szerb szavak keverednek a magyar beszédbe, a lassú, nyugodt polgári életvitelt – de még a távolabbi falvak és tanyák nyomorúságának, szegénységének, elmaradottságának a rajza is komótos, eltöprengő olvasásra invitál. Másrészt amint rájövünk (ha csak már nem sejtjük előre), hogy bűnügyi történetről van szó, sietnénk gyorsan előre, a fordulatokra, a titkokra vagyunk kíváncsiak, átugranánk mindent, ami nem a furfangosan kísértelt sztori szerves tartozéka, túl akarunk lenni az apró-cseprő leírásokon és párbeszédeken. Csakhogy – harmadrészt – arra is vigyáznunk kell, nehogy elszalasszunk valamit: az árulkodó jelek, leleplező mondatok, furcsa véletlenek olyan kulcsoknak bizonyulhatnak, amelyek révén megelőzhetjük a bűntény felderítésében a mégoly éber detektívet is, tehát mégiscsak aprólékos figyelemmel kell olvasnunk...

S ehhez jön még az is, hogy az elbeszélő néhány máshonnan ismert alakot is beleépít a történetbe: először is Kánya Emiliát, a maga korá-

ban jól ismert szerkesztőt és irodalom-szervezőt, akinél hősünk és felesége vendégeskedik. Aztán együtt felkeresnek egy nagy tiszteletnek örvendő, ősz író, név szerint Jókai Mórt. Végül ismét megjelenik Zombor város főügyésze, Gozsdu Elek, aki az előző részben csak igen kis mellékszerepet játszott, itt már alaposan benne van az események bonnyolításában. Ezek a figurák egyfelől kisebb-nagyobb szerepet is játszanak a történetben, másfelől meg épp arra szolgálnak, hogy az olvasó figyelmét elirányítsák. Úgyes trükk, és sok hasonló van a regényben: távolra vezető, épp csak említett szálak, amelyeknek vagy van jelentőségük, vagy nincs; az elbeszélő ráér, hagyja szereplőit beszélni, maga is mesél – majd kiderül, okkal-e vagy anélkül.

Fábian Marcell korántsem szuperhős. Még olyan érzésünk is lehet, hogy kicsit nehézfejű – felesége például sokat olvasó, művelt és eszes nő, míg Marcellról mindez nem mondható el. Az olvasás fásasztja, bizonyos detektív-kézikönyveket lapozgat folyton, és persze a nyomozáshoz, a részletek összeillesztéséhez és a következtetésekhez van páratlan intelligenciája. De általában is: a női szereplők, legyenek bár cselédek vagy titkárnők, mind szavakézszebbek, érzékenyebbek és rokonszenvesebbek a nehézkes és kissé

rest férfiaknál. De az olvasó gyanakszik: a könyvre is, önmagára is. Erdemes próba alá vetni a szöveget: nincs valami, amin mégis rajtakaphatnánk?

Például az idill – nem hallgatja el az elbeszélő azt, hogy a magyar vidék ekkor sem volt épp rózsás helyzetben, és a kisvárosi polgárság erről mit sem tudott, nem is igen érintette? Nem lenne számonkérhető, hogy könnyű elmerülni a kisváros polgári jólétében, ha kimarad a vidék sorsa? Nem, egyáltalán nem. Ott a sötét háttér a könyv lapjain, anélkül, hogy didaktikus lenne, anélkül, hogy kötelező kör volna: a mélyszegénység, a kivándorlás, a sötét tudatlanság, a testi-lelki nyomorúság fontos részévé válik a történetnek, még sincs túlmagyarázva. Erős felkiáltójelel – anélkül, hogy a regény szociografikus akarna lenni.

Aztán: nem akar-e túlságosan a könnyzacsokóinkra hatni a szöveg? Marcell felhőtlen viszonya feleségével, minden kollégájával, cselédjükkel, mindenkiel, majd a két árva gyerek felkarolása, s egyáltalán: barátságos, tiszta emberi kapcsolata

– nem sok ez? Nem. Marcell olykor igenis mogorva, érzéketlen, a gyerekek igazán nem érdeklik, az elbeszélő nem engedi, hogy elandalodjunk. Nem fest mindent rózsaszínre. Nem sikerül mindig minden, gyakran marad egy kis kesernyés mellékíz, megoldatlan helyzet.

Végül: a krimi mindig valami megnyugtató lezárást hoz – ezt hagyományosan el is várjuk, de egy kis csalás ebben is szokott lenni. Mint ha helyreállna a világ rendje, a bűnös megbűnhődik, az áldozat elégtételt kap. Hász Róbert még ebben is kicsit fanyar, kétértelmű, az idillt és a teljes megnyugvást messzire elkerülő megoldást talál. Megvan a bűnös – de csak ő az? És nincs senki másnak felelősége? És neki mennyiben? Egyszerre lezárul és felkavar a befejezés.

Két éve sajnálkozva zártam az első Hász-krimiről szóló recenziómat: el nem tudtam képzelni, hogy folytatható a Fábian Marcell-regény. Oszintén örülök, hogy tévedtem. Most már nem merek semmit mondani, csak csendben reménykedem. Nagy élvezet volna.

A SZAVAK TETTEK

Platón összes művei kommentárokkal. Allam
Foucault: Az igazság bátorsága
Foucault: A szexualitás története I-III.
Rousseau: Önéletrajzi írások I.
Primavesi-Rapp: Arisztotelész
Kant: A tiszta ész kritikája
Báhir könyve (A középkori kabbala alapszövege)

ATLANTISZ KÖNYVKIADÓ – ATLANTISZ KÖNYVSZIGET
Tel.: 06 1 267 6258, E-mail: atlkonyv@t-online.hu, 1261 Budapest, Aker köz 1-3.